

Лаза Костич (Лаза Костић, 1841 – 1910) дебютира през 60-те години на XIX век и като поет, и като драматург – най-известната му драма е *Максим Църноевич* (*Максим Црнојевић*, създ. – 1863 г., театр. премиера – 1868 г.). Литературното поле на творческите му интереси с времето се разширява и през 80-те години се появяват три негови обемни изследвания, които разкриват и ерудицията му, и пристрастията му към основните за него източници на вдъхновение: фолклора, философията и романтичeskата поезия. При все това той остава в сръбската литературна класика преди всичко като поет с непозната до онзи момент философско-лирическа нагласа. Важно е обаче да се отбележи, че и в есеистиката, и в поезията си той застъпва едни и същи възгледи, което разкрива дълбоко промисления и органически характер на неговата художествена идеология. Съществена част от творческата му биография е свързана с Шекспир, към когото се обръща и като преводач, и като есеист. С проникновен литературнокритически поглед Костич се вглежда и в творчеството на сръбския поет романтик Йован Йованович Змай, на когото посвещава своя монография (1902).

И независимо че към края на века в сръбската литература се появява новото символистско-декадентско поколение, което се дистанцира и от Романтизма, и от реализма, Лаза Костич запазва своята творческа индивидуалност и публикува само година преди да го застигне смъртта, най-значимата си поетическа творба – *Santa Maria della Salute* (1909), определяна за връх на сръбската романтичeskа поезия. Независимо че създава сравнително малък брой поетически произведения, Л. Костич бива издигнат в култ от следващите поколения модернисти. Така нап-

пример стихотворението му *Между наяве и насън* (*Међу јавом и међ сном*, 1863) е преоткрито от сръбските сюрреалисти заради изразената в него идея, че природата на поезията е ирационална.

В поетическия свят на Костич ключова позиция има идеята за вездесъщия космически духовен ред, чийто основен закон е любовта – но любовта не като сърдечна емоция, а като логос, като основен принцип на познание. Красотата за него не е във видимите неща, а е висше състояние на духа. Ето защо най-силният поетически израз на тази негова философия се появява не в годините на неговата младост, а в края на живота му.

Стихотворението, което предлагаме в две преводни версии, има своята предистория, без познаването на която някои образни детайли не биха могли да бъдат разбрани. В първата строфа с образа на изсечените борови гори Костич отвежда към едно свое предишно стихотворение – *Дужде се жени* (*Dužde se ženi*)¹, с което изразява своя протест срещу Венецианската република, решила да използва за строителството на храма „Санта Мария дела Салуте“ дървен материал от сръбски гори. След като вижда колко е величествена и красива тази свещена сграда, издигната в чест на Богородица, поетът се разкайва за предишната си позиция и именно поради това още с първия стих търси прошка от Божията майка. Друг важен момент от предисторията на стихотворението е любовта му към Ленка Дунджерски – интелигентна, фина двадесетгодишна девойка, която е свирела на пиано и е знаела няколко езика. Когато я среща, Лаза Костич е бил на петдесет години и независимо от взаимността и силата на техните чувства не ѝ предлага брак. След няколко години той се жени за друга, а Ленка умира от тиф. От този момент нататък Лаза Костич започва да си води дневник, от който става ясно колко много е страдал за нея. Именно на Ленка е посветено и стихотворението *Santa Maria della Salute*.

Освен първия български превод на стихотворението предлагаме и превод на руски език, който е включен в двуезичната антология на сръбската поезия – издание на Руската академия на науките от 2011 г.².

¹ Благодаря на Дарка Хербез за подсказаната междутекстова връзка, както и за внимателния ѝ прочит на българския превод. – Ж. Ч.

² *Сербские поэты XX века*. Комментируемая антология. Перевод с сербского; Ред.-сост. А. Б. Базилевский; Предисл. и очерки А. Б. Базилевского, М. Л. Карасёвой. М.: Этерна; Вахазар, 2011. 1104 с. Текстът на стихотворението се намира от стр. 43 до стр. 49.

SANTA MARIA DELLA SALUTE SANTA MARIA DELLA SALUTE

Опрости, мајко света, опрости,
што наших гора пожалих бор,
на ком се, устук свакоје злости,
блаженој теби подиже двор;
презри, небеснице, врело милости,
што ти земаљски сагреси створ:
Кајан ти љубим пречисте скуте,
Santa Maria della Salute.

Зар није лепше носит лепоту,
сводова твојих постати стуб,
него грејући светску грехоту
у пепо спалит срце и луб;
тонут о броду, трнут у плоту,
ђаволу јелу а врагу дуб?
Зар није лепше вековат у те,
Santa Maria della Salute?

Опрости, мајко, много сам страдао,
многе сам грехе покајо ја;
све што је срце снивало младо,
све је то јаве сломио ма';
за чим сам чезно, чему се надо,
све је то давно пепо и пра',
на угод живу пакости жуте,
Santa Maria della Salute.

Тровало ме је подмукло, гњило,
ал опет нећу никога клет;
шта год је муке на мене било,
да никог за то не криви свет:
Јер, што је души ломило крило,
те јој у јеку душило лет,
све је то с ове главе, са луде,
Santa Maria della Salute!

Свята майко, ти прости, прощавай,
че пожалих бора в нашите гори,
с който храм се вдигна в твоя слава
въпреки злината, що навред цари;
грешника, от земна пръст направен,
мен, небеснице блажена, ти презри:
аз разкаян ти целувам скута,
Santa Maria della Salute.

Красота жадувам да раздавам
и да бъда стълб на твоя свят амвон,
вместо в огъня на светска врява
разум и сърце да пепеля без стон;
вцепенен пред прага, до брега удавен,
аз нима на дявола съм дал подслон?
Искам вечно с теб в безкрая чутен,
Santa Maria della Salute.

Майко, ти прости ми, много страдах
и разкайвах се за много грехове,
всичко, що копня сърцето младо,
разпиляха ураганни ветрове;
и надежди, и мечти в отрада,
всичко прах и пепел вече е довек,
злостно да се радват разни люде,
Santa Maria della Salute.

Трови ме коварството проклето,
ала няма никого да прокълна,
за годините на мъки клетки
никого на този свят не ще вина:
туй, което скърши ми крилете
в полета към прелестната висина,
всичко е заради мойта лудост,
Santa Maria della Salute!

Тад моја вила преда ме грану,
 лепше је овај не виде вид;
 из црног мрака дивна ми свану,
 ко песма славља у зорин свит;
 сваку ми махом залечи рану,
 ал тежој рани настаде брид:
 Што ћу од миља, од муке љуте,
 Santa Maria della Salute?

Она ме гледну. У душу свесну
 никад још такав не сину глед;
 тим би, што из тог погледа кресну,
 свих васиона стопила лед,
 све ми то нуди за чим год чезну',
 јаде па сладе, чемер па мед,
 сву своју душу, све своје жуде,
 – сву вечност за те, дивни тренуте! –
 Santa Maria della Salute.

Зар мени јадном сва та дивота?
 Зар мени благо толико све?
 Зар мени старом, на дну живота,
 та златна воћка што сад тек зре?
 Ох, слатка воћко танталска рода,
 што ниси мени сазрела пре?
 Опрости моје грешне залуте,
 Santa Maria della Salute.

Две се у мени побише силе,
 мозак и срце, памет и сласт,
 дуго су бојак страховит биле,
 ко бесни олуј и стари храст;
 напокон силе сусташе миле,
 вијугав мозак одржа власт,
 разлог и запон памети худе,
 Santa Maria della Salute.

И тогава дивна самодива
 от тъмните черни в миг се появи,
 няма по-сияйна, по-красива,
 тя е славева песен призори;
 всяка болка мигом си отива,
 ала острие в сърцето ми се впи:
 иде радост или мъка люта,
 Santa Maria della Salute?

Тя погледна ме. В душата грейна
 блясък на незнајни досега лъчи
 и стопи леда на цялата вселена
 чудната искра на нейните очи,
 болка сладка, от наслада стена,
 всичко, що бленуват моите мечти,
 и душа, и вечност, жажда луда –
 давам всичко аз за таз минута! –
 Santa Maria della Salute.

Тази прелест аз ли заслужавам?
 Мигар е за мене този земен дар?
 Златен плод пред мен сега узрява,
 но защо, когато толкова съм стар?
 Плод танталов, сладко изкушавац,
 о, защо за мен по-рано не узря?
 Ти прости, в греховен път се лутам,
 Santa Maria della Salute.

В мен враждуват във жестока свада
 мозък и сърце, разсъдък и жив блян,
 битка страховита, без пощада
 на вековен дъб и бесен ураган,
 най-накрая силите отпадат,
 разумът, с победа увенчан,
 все така объркано се лута,
 Santa Maria della Salute.

Памет ме стегну, ја срце стисну',
 утекох мудро од среће, луд,
 утекох од ње – а она свисну.
 Помрча сунце, вечита студ,
 гаснуше звезде, рај у плач бризну,
 смак света наста и страшни суд –
 О, светски сломе, о страшни суде,
 Santa Maria della Salute!

У срцу сломљен, збуњен у глави,
 спомен је њезин свети ми храм,
 кад ми се она одонуд јави,
 ко да се бог ми појави сам:
 У души бола лед ми се крави,
 кроз њу сад видим, од ње све знам
 зашто се мудрачки мозгови муте,
 Santa Maria della Salute.

Дође ми у сну. Не кад је зове
 силних ми жеља наврели рој,
 она ми дође кад њојзи гове,
 тајне су силе слушкиње њој.
 Навек су са њом појаве нове,
 земних милина небески крој.
 Тако ми до ње простире путе,
 Santa Maria della Salute.

У нас је све ко у мужа и жене,
 само што није брига и рад,
 све су милине, ал нежежене,
 страст нам се ближи у рајски хлад;
 старија она сад је од мене,
 тамо ћу бити доста јој млад,
 где свих времена разлике ћуте,
 Santa Maria della Salute.

Разумът ме мъчи, аз – сърцето,
 и пожертвах любовта – безумец луд,
 изоставих я – умря тя клета.
 Слънцето изгля, навред настана студ
 и беззвездно зариди небето,
 съд последен, апокалиптичен смут –
 О, ти, Страшен съд, о, свят порутен,
 Santa Maria della Salute!

Със сърце сломено, с ум размътен
 и със спомена за нея – светъл храм,
 аз съзрях я в образа безплътен,
 сякаш Бог ми се яви пред мене сам:
 мигом стопли моя дух безпътен,
 аз чрез нея виждам и от нея знам
 как умът се гърчи в болка люта,
 Santa Maria della Salute.

Идва в моя сън. Но не когато
 моите желания отправят зов,
 идва, щом поиска тя самата,
 господарка на живота нов
 и на сили тайни, непознати,
 взели образа на земната любов.
 Ширен път към нея – в сън потулен,
 Santa Maria della Salute.

С нея аз се чувствам като женен,
 ала няма ни тревога, нито плам,
 любовта ни в рая е блажена,
 но не мога страстни ласки да ѝ дам;
 тя по-възрастна е днес от мене,
 ала аз за нея млад ще бъда там,
 там ведно е вечност и минута,
 Santa Maria della Salute.

А наша деца песме су моје,
 тих састанака вечити траг,
 то се не пише, то се не поје,
 само што душом пробије зрак.
 То разумемо само нас двоје,
 то је у рају приновак драг,
 то тек у заносу пророци слуте,
 Santa Maria della Salute.

А кад ми дође да прсне глава
 о тог живота хридовит крај,
 најлепши сан ми постаће јава,
 мој ропац њено: „Ево ме, нај!“
 Из ништавила у славу слава,
 из безњенице у рај, у рај!
 У рај, у рај, у њезин загрљај!
 Све ће се жеље ту да пробуде,
 душине жице све да прогуде,
 задивићемо светске колуте,
 богове силне, камоли људе,
 звездама ћемо померит путе,
 сунцима засут сељенске студе,
 да у све куте зоре заруде,
 да од милине дуси полуде,
 Santa Maria della Salute.

Нашите деца са мојте песни
 на онези срећи вечната следа,
 ни се пише, ни се пее лесно,
 само въздухът прониква във грџта.
 С теб разбираме това чудесно,
 то родено е от райската звезда
 за пророците с божествен усет,
 Santa Maria della Salute.

Щом реша главата да си пръсна
 на живота о скалистия му крај,
 мојт сџн најаве ще възкрџне
 с думите ми сетни: „Ето ме, сполай!“.
 Аз от нищото ще се откџсна
 и от свят без неја ида в този рай!
 На прегрџката ѝ в райския безкрај!
 Всички чувства тук ще се пробудят,
 струните ми ще звџнтят в полуџа,
 удивен ще е светџт и ще се чудят
 даже богове, не само люде,
 ще сияят звездни изумруџи,
 слџнце студовете ще прокуџи,
 вредом ще разсџмне в таз минута
 за безумната любов нечуџа,
 Santa Maria della Salute.

Превод от срџбски: **Жоржета Чолакова**

SANTA MARIA DELLA SALUTE

Матерь святая, прости мне, прости,
 что к твоему я приблизился храму;
 он мне открылся на долгом пути,
 вписан строителем в горную раму.
 Грешник, как жаждал его я найти,
 как торопился к нему я упрямо.
 Жизнь моя ныне меняется круто,
 Santa Maria della Salute.

Разве не лучше нести красоту,
 быть не жердиной гнилого забора,
 а устремившись душой в высоту,
 стать величавой колонной собора;
 разве не лучше лелеять мечту,
 чем предаваться угрюмому спору?
 Века длиннее святая минута,
 Santa Maria della Salute.

Матерь святая, я много страдал,
 мерзостей всяких я видел немало,
 всё, что я в сладких мечтах нагадал,
 горькая явь у меня отнимала.
 Чтобы я дьяволу душу отдал,
 мгла запустенья меня обнимала,
 в сердце вгрызались сомнения люто,
 Santa Maria della Salute.

Но никого не кляню, не виню
 за пережитые долгие муки.
 Я благодарен живому огню,
 что опалил мои старые руки.
 В скорбной душе навсегда сохраню
 первых молений высокие звуки.
 Мгла расточилась, разорваны путы,
 Santa Maria della Salute.

Дивная вила взошла надо мной,
         светлое чудо из мрака явилось,
 словно над дальней грядою лесной
         радуга вдруг зацвела, засветилась,
 словно из дремлющей рощи ночной
         вдруг соловьиная песня родилась.
 Пряно запахла весенняя рута,
 Santa Maria della Salute.

Нету спасенья от этой любви,
         всё в ней — и горечь, и боль, и услада,
 пламя восторга бушует в крови,
         пылкому сердцу спасенья не надо.
 Жизнь за мгновенье отдам, позови,
         испепеленье мне будет отрадой;
 жертвую вечностью ради минуты,
 Santa Maria della Salute.

Разве нужна старику красота,
         думаю я иногда в укоризне,
 разве уже не подбиты счета
         всей моей грешной и горестной жизни?
 Как запоздала созреть ты, мечта!
         Соком на душу усталую брызни,
 искрой сверкни над серостью трута,
 Santa Maria della Salute.

В долгом сраженье схватились во мне
         сердце и мозг, наслажденье и разум,
 так же, как сходятся в вечной войне
         яростный ветер с раскидистым вязом.
 Мозг победил моё сердце вполне,
         верил я больше не чувствам, а фразам,
 разум стал главной моею валютой,
 Santa Maria della Salute.

Разум мне сердце запретами сжал,
         разум мне корма подкидывал в ясли.
 Я как безумный от счастья бежал.
         Солнце померкло, и звёзды погасли.

Сумрак унылый меня окружал.
Знал я одну лишь молитву — без страсти.
Хаос сменился бессильем уюта,
Santa Maria della Salute!

Память меня возвращает порой
к тем запустелым священным руинам.
Встанет бывшее, как храм под горой,
густо заросший вербеной и тмином.
Сквозь сожаленье иду, как сквозь строй,
к Богу иду по знакомым долинам,
к ней возвращаюсь из сумрака смуты,
Santa Maria della Salute.

К ней отлетает мечтанье моё
роем нахлынувших воспоминаний.
Тайные силы — служанки её,
добрые феи запретных желаний.
Логика, все твои страхи — враньё,
я обойдусь без твоих указаний.
Мгла расточилась, разорваны путы,
Santa Maria della Salute.

С ней мы отныне — как муж и жена:
счастье без муки, страсти без зноя,
нашей любви золотая страна —
в райской прохладе, как роща весною.
Кто из нас опытней — я или она? —
узнано будет и ею и мною
там, где уравниены век и минута,
Santa Maria della Salute.

Песни мои — наши общие дети,
дети мечтаний и дети свиданий;
только мы двое и знаем на свете,
кто победитель, а кто из нас данник,
кто и когда пробуждает в поэте
новую музыку новых созданий.
В миг прорицанья пророки поймут их,
Santa Maria della Salute.

Время придёт, и моя голова
     треснет, ударясь об угол эпохи.
 В хрипе предсмертном услышу слова:
     «Вот она я!». А не «ахи» и «охи».
 Молодость, ты бесконечно права,
     не соблазняясь на жалкие крохи.
     Мы удивим и людей, и богов,
 вызволим души из тяжких оков,
 выйдут желанья из всех берегов,
 страхи покинут жилище мозгов,
 всюду растопится стужа снегов,
 вспыхнут цветы всех весенних лугов,
 звезды сойдут с орбитальных кругов,
 миг обессилеет сила врагов,
 души спасутся от ярости лютой,
 Santa Maria della Salute.

Превод на руски: **Виктор Иванович Кочетков**